សន្តិភាពនិងការផ្សះផ្សាជាតិ

សេចក្តីផ្តើម

បទពិសោធន៍របស់ខ្ញុំដែលធ្វើការជាមួយនឹងគ្រឹះស្ថានកសាងសន្តិភាពដែលមានឈ្មោះថា មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា និងចំណេះដឹងរបស់ខ្ញុំដែលបានមកពីការចូលរួមសន្និសីទទាក់ទងនឹងដំណោះស្រាយជម្លោះនិងជំរុញឲ្យមនុស្សជាតិរស់នៅនិងធ្វើការជាមួយគ្នា ព្រមជាមួយនឹងការសន្ទនារបស់ខ្ញុំ ការពិភាក្សាវែកញែកទៅលើវិធីនានាដើម្បីបង្កើតបានសន្តិភាពនិងការបង្រួបបង្រួមផ្សះផ្សាជាតិ គឺស្តែងចេញនៅក្នុងអត្ថបទសិក្សានេះតែម្តង ។ ជាងនេះទៅទៀត ដំណើរការផ្សះផ្សាគឺជាបញ្ហាដ៏ពិបាកក្នុងខណៈពេលនេះជាបញ្ហាដែលសង្គមមិនទាន់មានការអភិវឌ្ឍន៍ភាគច្រើនកំពុងតែពិភាក្សាវែកញែក ។ ខ្ញុំមានកិត្តិយសណាស់ដែលបានចូលរួមនិងផ្តល់ជាវិភាគទានតាមរយៈគំនិតរបស់ខ្ញុំផ្តោតទៅលើអនាគតរបស់ប្រទេសកំណើតខ្ញុំ ។

ខ្ញុំសម្រេចចិត្តជ្រើសយកប្រធានបទនេះសម្រាប់សរសេរពីព្រោះថា វាជាបញ្ហាសំខាន់សម្រាប់រូបខ្ញុំផ្ទាល់ និងសម្រាប់ប្រទេសខ្ញុំដែលទើបតែងើបពីការបែកបាក់ និងទើបងើបផុតពីសង្គមមួយដែលមានលក្ខណៈហិង្សាអូសបន្លាយអស់មួយរយៈ ។ ការសម្រេចថាតើត្រូវដោះស្រាយជាមួយនឹងមរតកនៃការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សដែរឬទេ និងដោះស្រាយដោយរបៀបណាគឺជាបញ្ហាចម្បងក្នុងការលើកកម្ពស់ការផ្សះផ្សានិងការអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ចប្រកបដោយនិរន្តភាព ។ ខ្ញុំជឿជាក់ថា លើកកម្ពស់ការផ្សះផ្សាមានន័យថាលើកកម្ពស់សន្តិភាពនិងលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ ។ នៅពេលដែលប្រជាជនរស់នៅជាមួយនឹងគំនិតថា ជាតិរបស់ខ្លួនកំពុងស្ថិតនៅក្រោមនីតិរដ្ឋ អហិង្សា សមភាព និងសុខដុមរមនា ពេលនោះគេនឹងមានសេរីភាពឈានជើងទៅមុខ និងធ្វើឲ្យគ្រួសាររបស់ខ្លួនព្រមទាំងប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួនសម្បូណ៌សប្បាយជាមិនខាន ។ តើមានលក្ខណៈសម្បត្តិអ្វីខ្លះដែលធ្វើឲ្យមានការផ្សះផ្សា? ពិតជាគ្មានចម្លើយសាមញ្ញចំពោះសំណួរនេះឡើយ ហើយសំណួរនេះក៏ពិតជាមិនអាចឆ្លើយបានដោយងាយៗដែរ ។ ក៏ប៉ុន្តែមេរៀនដែលបានមកពីប្រទេសនានាពិតជាមានប្រយោជន៍ណាស់ ។

ខ្ញុំនឹងពិនិត្យទៅលើបីចំណុចដែលមានដូចខាងក្រោមនេះ÷ ចំណុចទី១ ខ្ញុំពិនិត្យទៅលើភាពតានតឹងនិងមធ្យោបាយនានាដែលបានអនុវត្តនៅក្នុងប្រទេសមួយចំនួនរួចមកហើយក្នុងការដោះស្រាយជាមួយនឹងភាពតានតឹងដែលជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ការផ្សះផ្សានាពេលអនាគត ។ ចំណុចទី២ ខ្ញុំនឹងរុករកករណីជាក់ស្តែងស្តីអំពីដំណើរការផ្សះផ្សាជាតិនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ចំណុចចុងក្រោយគឺនៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋាន ខ្ញុំនឹងទាញហេតុផលថា យុត្តិធម៌គ្រាន់តែជាតំណាង គឺជាវិធីសាស្ត្រដ៏ល្អបំផុតនៅក្នុងការជំរុញឲ្យមានសន្តិភាពនិងការផ្សះផ្សាជាតិនៅកម្ពុជា ។

ពាក្យថា “ការផ្សះផ្សា” ជាភាសាឡាតាំងសរសេរថា “reconcilare” ។ ពាក្យថា “re” គឺបានន័យថា ជាថ្មីម្តងទៀតឡើងវិញ ។ ចំណែកឯពាក្យថា “reconcilare” មានន័យថា “ឲ្យជួបជុំគ្នា” ។ ចំពោះលោក ចនប៉ូល លីឌឺរ៉ាច់ យល់ថា ពាក្យ “re” គឺមិនសំដៅទៅលើការត្រឡប់មកធាតុដើមវិញទេ ប៉ុន្តែសំដៅទៅលើការកសាងឡើងនូវទំនាក់ទំនងថ្មីមួយ ។ លោកមានប្រសាសន៍ថា ការផ្សះផ្សាបង្កើតនូវកន្លែងមួយដែល “ការពិតនិងការប្រោសប្រណីប្រសព្វគ្នា ។ យុត្តិធម៌និងសន្តិភាពប្រសព្វគ្នា ។ អែនទ្រូរីកបាយ និយាយថា “ការផ្សះផ្សាសំដៅទៅលើអនាគត ហើយតម្រូវឲ្យមានការចូលរួមយ៉ាងសកម្មពីសំណាក់អ្នកដែលបានបែកបាក់នឹងគ្នាតាមរយៈភាពអមិត្ត ។ ចំណុចសំខាន់នៃដំណើរការផ្សះផ្សា គឺការរៀបចំខ្លួនរួចជាស្រេចរបស់មនុស្សក្នុងការប្រមើលមើលទៅអនាគតមួយរួមគ្នា ។ ដើម្បីឲ្យមានអនាគតមួយរួមគ្នា មនុស្សទាំងនោះមិនត្រូវបំភ្លេច ប៉ុន្តែត្រូវចេះអត់ឱនចំពោះអតីតកាល ដូច្នេះត្រូវស្ថិតក្នុងជំហរមួយចង់ធ្វើដំណើរទៅមុខរួមគ្នា” ។

ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ហ៊ីស្សូគីអាស អាសេហ្វា និយាយថាទ្រឹស្តីនៃការផ្សះផ្សា "មិនមែនត្រឹមតែព្យាយាមរកដំណោះស្រាយចំពោះបញ្ហានានាដែលជាដើមហេតុនៃជម្លោះប៉ុណ្ណោះទេ តែត្រូវធ្វើការដើម្បីផ្លាស់ប្តូរទំនាក់ទំនងរបស់ភាគីជម្លោះ ពីការមិនពេញចិត្ត និងប្រទូសរ៉ាយមកជាមិត្តភាព និងសុខដុមរមនា ។ ពិតណាស់ដើម្បីឲ្យគុណសម្បត្តិនេះកើតឡើងភាគីទាំងសងខាងត្រូវចំណាយពេល និងចូលរួមស្មើៗគ្នាយ៉ាងអស់ពីចិត្តនៅក្នុងដំណើរការឈានទៅរកដំណោះស្រាយ ។

ភាពតានតឹង

យោងតាមនិយមន័យខាងលើយើងអាចមើលឃើញថាការផ្សះផ្សាជាទូទៅគឺនិយាយអំពីការពិត ការប្រោសប្រណីសន្តិភាព និងយុត្តិធម៌ ។ និយាយឲ្យកាន់តែច្បាស់ថែមទៀតដំណើរការផ្សះផ្សាគឺនិយាយអំពីពេលដែលគំនិតទាំងបួនប្រសព្វគ្នាព្រមៗគ្នា ។ និយមន័យទាំងនេះ គឺពិតជាមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ដើម្បីយល់ពីដំណើរការផ្សះផ្សាឡើយ ។ ដូចជាថា និយមន័យទាំងនេះមិនបានលើកបញ្ហាដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងដំណើរការផ្សះផ្សា ហើយថាតើបញ្ហាទាំងនោះបានដោះស្រាយបន្ថែមនូវលទ្ធផលដែលចេញពីដំណោះស្រាយនោះដែរឬទេ ។ ទាក់ទងនឹងបញ្ហានេះ ចនប៉ូល លីឌឺរ៉ាច បានផ្តល់នូវការស្វែងយល់បន្ថែមទៀតទៅលើដំណើរការផ្សះផ្សាថា "ដំណើរការផ្សះផ្សាតំណាងឲ្យលំហឬភាពតានតឹង ដែលភាពតានតឹងប្រកបដោយប្រឌិតញាណដែលក្តោបនូវភាពចាំបាច់និងថាមពលទាំងនេះដែលធ្វើឲ្យដើរទាំងអស់គ្នា" ។ ដើម្បីឲ្យសន្តិភាពនិងការផ្សះផ្សាលេចចេញជារូបរាងឡើងតម្លៃទាំងអស់នេះត្រូវតែដាក់បញ្ចូលគ្នាចេញជាតម្លៃមួយប្រឆាំងនឹងតម្លៃមួយទៀត ។ លោកពន្យល់បន្ថែមទៀតថាៈ ការពិត គឺការចង់បាននូវការទទួលស្គាល់នូវកំហុស ការខាតបង់ និងបទពិសោធន៍ដ៏គួរឲ្យឈឺចាប់ ប៉ុន្តែជាគូនឹងការប្រោសប្រណី ដែលបញ្ចេញច្បាស់នូវការទទួលយកការផ្តេចផ្តែកធ្វើមិនដឹងមិនឮនិងការចាប់ផ្តើមសាជាថ្មី ។ យុត្តិធម៌តំណាងឲ្យការស្វែងរកសិទ្ធិរបស់បុគ្គលនិងរបស់ក្រុម ដើម្បីកសាងរចនាសម្ព័ន្ធសង្គមឡើងវិញ និងដើម្បីប៉ះប៉ូវការខូចខាត ប៉ុន្តែត្រូវភ្ជាប់នឹងសន្តិភាពដែលសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើតម្រូវការចាំបាច់នូវសន្តិភាព សន្តិសុខនិងសុខុមាលភាព ។

អែនឌ្រូ រីកប៊ី ពិពណ៌នាថា ការផ្សះផ្សាតម្រូវឲ្យមានគំនិតធំៗបួន គឺការពិត យុត្តិធម៌ ការអត់ឱន និងសន្តិភាព ហើយគោលគំនិតទាំងបួននេះអាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមក ។ គំនិតទាំងបួនត្រូវតែកើតមានព្រមៗគ្នា ដូចជានៅពេលដែលការពិតយុត្តិធម៌ និង ការអត់ឱនបំពេញបន្ថែមទៅលើសន្តិភាព នៅពេលមានសន្តិភាពហើយ នឹងមានការផ្សះផ្សាមួយប្រកបដោយចីរភាព ប៉ុន្តែដំណើរការនេះមិនអាចយកមកដាក់ប្រសព្វគ្នាបានដោយងាយៗនោះទេ ។ អែនឌ្រូ និយាយថា "តម្លៃទាំងនេះគឺមានភាពតានតឹងជាមួយគ្នាទៅវិញទៅមកជានិច្ច" ។ ហាក់ មៀល អូលីវីរ៉ាមបូថាម និង ថម វូដហៅ សុទ្ធតែបានយល់ស្របទាំងអស់គ្នាទៅលើភាពតានតឹងដែលកើតឡើងនៅក្នុងដំណើរការផ្សះផ្សា ។ ភាពតានតឹងដែលអ្នកស្រាវជ្រាវខាងលើអាចមើលឃើញច្បាស់គឺរវាងសន្តិភាព និងយុត្តិធម៌ដោយហេតុថាសន្តិភាពនាំដល់ការសម្រេចនូវតម្លៃផ្សេងទៀត ចំណែកឯយុត្តិធម៌វិញធានាឲ្យមានការបញ្ឈប់ការរំលោភ ។ អ្នកស្រាវជ្រាវខាងលើនិយាយថា "បន្ថែមទៅលើការលំបាកនានា ដែលនៅជាប់ជាមួយនឹងការលំបាកទៅលើគ្នាទៅវិញទៅមករវាងតម្លៃទាំងពីរនេះ ក៏នៅមានការលំបាកមួយទៀតដែរគឺពិបាកនឹងជៀសឲ្យផុតពីភាពតានតឹងរវាងតម្លៃទាំងពីរនៅពេលដែលតម្លៃទាំងពីរនេះត្រូវបានយកមកផ្គុំគ្នា" ។

សម្តេចព្រះ សុគន្ធាធិបតី បួរ គ្រី ព្រះសង្ឃរាជគណៈធម្មយុត្តិកនិកាយនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមានគំនិតដូចគ្នានេះដែរ ។ ទាក់ទងទៅនឹងភាពតានតឹងរវាងការពិតនិងយុត្តិធម៌ សម្តេចមានសង្ឃដីកាថា "អាត្មាជ្រាបរួចហើយពាក្យខ្មែរថា កាត់ទឹកមិនដាច់កាត់សាច់វាឈឺ ។ មួយទៀតថា យល់ញាតិឃាតច្បាប់" ។

ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ម៉ាតា មីណូ ពិពណ៌នាថា ការពិតនិងយុត្តិធម៌គឺជាគោលគំនិតពីរសំខាន់ដែលធ្វើការឆ្លើយតបទៅនឹងហិង្សាជារួម ។ អ្នកស្រីទាញហេតុផលថា "ការធ្វើឲ្យមានភាពដូចដើមឡើងវិញនូវភាពថ្លៃថ្នូរចំពោះជនរងគ្រោះអាចជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការនេះ ប៉ុន្តែក៏គួរតែដោះស្រាយជាមួយអ្នកដែលបាន

ដួយជ្រោមជ្រែង ឬដែលបានចូលរួមនៅក្នុងអំពើឃោរឃៅនោះ ។ បើពុំនោះសោត ការបែកបាក់និងការតូចចិត្តប្រហែលជានឹងកើតឡើងហើយចេះតែវិវត្តជាលំដាប់» ។ ក៏ប៉ុន្តែបញ្ហានៅត្រង់ថាតើគោលបំណងណាមួយក្នុងចំណោមគោលបំណងទាំងពីរដែលគួរតែមានអាទិភាព?

លោក ម៉ៃយើល ប៉ាំឡេវៀត អះអាងថា ទោះជាតាមផ្លូវណាក៏ដោយក្នុងការដោះស្រាយការរំលោភកាលពីអតីតកាល កត្តាសីលធម៌និងនយោបាយចាំបាច់ត្រូវតែមានតុល្យភាពៈ មានន័យថា ការទាមទារចង់បានយុត្តិធម៌ត្រូវតែថ្លឹងឲ្យស្មើនឹងអ្វីដែលអាចធ្វើបានតាមផ្លូវនយោបាយ ។ ពេលនោះភាពតានតឹងតែងតែត្រូវបានចាត់ទុកថាបានកើតឡើងរវាងការចង់បានយុត្តិធម៌និងសន្តិភាព ដោយសារសារជាតិមិនទៀងនៃនយោបាយអន្តរកាល ។ ជាការច្បាស់ណាស់ថា យុត្តិធម៌អាចប៉ះពាល់ដល់សន្តិភាពនៅពេលដែលលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យឬកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពនៅតែងាយប្រេះស្រាំនៅឡើយ» ។

ឥឡូវនេះចូរយើងក្រឡេកមើលភាពតានតឹងជាក់ស្តែងដែលកើតមានឡើងនៅក្នុងដំណាក់កាលអន្តរកាល និងរបៀបដោះស្រាយផ្សេងៗគ្នានៅបណ្តាប្រទេសមួយចំនួន ។ សាមូអេល ហាន់ទីងតុន បានបែងចែកដំណាក់កាលអន្តរកាលនៃលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យការូបនីយកម្មទៅជាបីប្រភេទធំៗ ។ ទីមួយៈ ការប្រែធាតុ គឺនៅពេលដែលភាគីក្នុងជម្លោះទាំងសងខាងមានការព្រមព្រៀងគ្នាតាមរយៈការចរចា និងនាំមកនូវការផ្លាស់ប្តូរ ។ ទីពីរៈ ការជំនួស គឺនៅពេលដែលរបបមួយត្រូវបានផ្តួលរំលំដោយកម្លាំងឬសម្ពាធ ។ ទីបីៈ ការផ្លាស់ប្តូរខ្សែគ្នា គឺនៅពេលដែលរបបមួយត្រូវបានបង្ខំឲ្យចរចាជាមួយនឹងភាគីបដិបក្ខ រួចហើយឈានទៅរកការផ្លាស់ប្តូរ ។

វិធីនៃដំណើរការឆ្លងកាត់(អន្តរកាល)ក្នុងដំណោះស្រាយជាមួយនឹងកេរដំណែលនៃការរំលោភនានាគឺការយកការពិតមកដាក់ខ្សែជាមួយនឹងយុត្តិធម៌ ។ ឧទាហរណ៍ វិធីក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាអំពើឃោរឃៅអតីតកាលនៅប្រទេសអាហ្វ្រិកខាងត្បូង អេស្បាញ អាហ្សង់ទីន និង ប្រទេសឈីលី ។ គណៈកម្មការផ្សះផ្សានិងស្វែងរកការពិតត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្នុងខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩៥ នៅប្រទេសអាហ្វ្រិកខាងត្បូង ដែលជាកិច្ចសម្រុះសម្រួលរបស់អតីតប្រធានាធិបតី ឌឹក្លឹក នៃរបប អាប៉ាថេត ដែលត្រូវបរាជ័យដោយការបោះឆ្នោតចាញ់ លោកប្រធានាធិបតី ណេលសិន ម៉ែនឌឺឡា នៅឆ្នាំ១៩៩៤ ។ គណៈកម្មការផ្សះផ្សានិងស្វែងរកការពិតបង្កើតឡើងដើម្បីព្យាបាលការឈឺចាប់របស់ជនរងគ្រោះតាមរយៈការធ្វើការស៊ើបអង្កេតស្វែងរកការពិតដែលបានកើតឡើង ។ គណៈកម្មការនេះបង្កើតជាចំណងផ្ទាល់រវាងការផ្តល់ការលើកលែងទោស និងការបរិយាយការពិតៈ ពោលគឺការលើកលែងទោសដើម្បីការពិត ។ ការលើកលែងទោសនឹងផ្តល់ទៅអ្នកដែលមកនិយាយការពិត ហើយនិងសុំការលើកលែងទោស ។ នៅក្នុងដំណាក់កាលនេះ មានមនុស្សចំនួន២ម៉ឺននាក់មកធ្វើជាកសិណ ទន្ទឹមពេលនោះដែរ មានមនុស្សចំនួន៧ពាន់នាក់មកសុំការលើកលែងទោស ។ រួចហើយ ម្នាក់ៗត្រឡប់ទៅលំនៅដ្ឋានរៀងៗខ្លួនវិញ ។ អ្វីៗគ្រប់យ៉ាងត្រូវបានបញ្ចប់ ។ ស្រដៀងគ្នានេះ នៅប្រទេសអាហ្សង់ទីន និងឈីលី មេដឹកនាំរបបដែលមានអំពើឃោរឃៅកើតឡើងបានទទួលនូវការលើកលែងទោសដែលផ្តល់ដោយប្រធានាធិបតីដែលទើបជាប់ឆ្នោតថ្មីដោយរដ្ឋាភិបាលថ្មីចាត់ទុកវិធីលើកលែងទោសនេះជាមធ្យោបាយសម្រាប់ដោះស្រាយការរំលោភបំពានកើតឡើងពីអតីតកាល ។

អ្នកគាំទ្រដំណោះស្រាយនេះឲ្យហេតុផលថា ខ្លួនទើបតែងើបផុតពីសង្គមបែកបាក់ ហើយខ្លួនមានសារសំខាន់ណាស់ក្នុងការជំរុញឲ្យមានការផ្សះផ្សាឡើងវិញ ។ វិសុទ្ធកម្មនិងការជំនុំជម្រះក្តីនាំជំរុញឲ្យសហគមន៍របស់គេដែលទើបតែស្តាបនាថ្មីសន្ទាងពីមានសន្តិភាពទៅភាពចលាចល ឬរហូតដល់មានសង្គ្រាមថែមទៀតក៏ថាបាន ។ ហ៊ីសគៀស អាសេហ្វា និយាយថា បញ្ហាសំខាន់ក្នុងការផ្សះផ្សា គឺមិនមែនអំពីការស្វែងរកយុត្តិធម៌ទេ ប៉ុន្តែអំពី «ទំនាក់ទំនងសុខដុមរមនានិងទំនាក់ទំនងវិជ្ជមាន» ដើម្បីការផ្សះផ្សា ។ យុត្តិធម៌មានសារសំខាន់ណាស់ប៉ុន្តែមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ» ។

មិនមែនប្រជាជនអាហ្វ្រិកខាងត្បូងទាំងអស់សុទ្ធតែពេញចិត្តនឹងគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតនិងផ្សះផ្សានោះទេ ។ អ្នកដែលមានវាសនារស់រានមានជីវិត និងជាពិសេសអតីតជនរងគ្រោះកំពុងតែបដិសេធមិនទទួលយកនូវវិធីដែលគណៈកម្មការ

ស្វែងរកការពិតនិងផ្សះផ្សាបានធ្វើ គឺអ្វីដែលប្រជាជនមួយចំនួនហៅថាការផ្សះផ្សាតាមបែប«រឿងលួចកង់» ។ ម៉ាថា មីណូ កត់សម្គាល់នូវភាពតានតឹងរវាងការពិតនិងយុត្តិធម៌នៅក្នុងបរិបទនេះថា «តើមានប្រយោជន៍អ្វីនឹងដឹងពុ្ឋ បើគ្មានយុត្តិធម៌ផងនោះ?» ។

គិតចាប់ពីការយកការពិតនិងសន្តិភាពមកដាក់ប្រសព្វជាមួយនឹងយុត្តិធម៌គឺជាការរកយុត្តិធម៌ក្នុងការដោះស្រាយជាមួយនឹងអ្នកដែលមានកំហុសនៃការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សកាលពីអតីតកាល ។ វិធីនេះត្រូវបានចាត់ចែងលែលករួចទៅហើយនៅអឺរ៉ុបខាងកើតនិងអឺរ៉ុបកណ្តាលក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៨៩ ហើយដំណាក់កាលឆ្លងកាត់គឺច្បាស់ណាស់ថា ជាការដាក់ជំនួស(មេដឹកនាំថ្មី) ដែលរបបចាស់ត្រូវបានផ្តួលរំលំតាមរយៈការគាបសង្កត់ពីក្រោមនិងកម្លាំងមកពីខាងក្រៅ ។ ឧទាហរណ៍ វិធីរកយុត្តិធម៌សម្រាប់ចារីនៃបទល្មើសនៅនូរិមប៊ឺកដែលជម្រះក្តីឧក្រិដ្ឋជនសង្គ្រាមណាហ្ស៊ីនិងនៅតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិនៅអតីតយូហ្គោស្លាវីនិងរ៉្វាន់ដា ។

លោក រ៉យ លីកលីដឌ័រ យល់ថា ការចង់បានយុត្តិធម៌នឹងលែងធ្វើឲ្យមានឧក្រិដ្ឋកម្មនាពេលអនាគត ហើយបើនិយាយអំពីចិត្តសាស្ត្រវិញ ទាំងជនរងគ្រោះនិងចារីនៃបទល្មើសនឹងមិនអាចរស់ជាមួយអ្នកផ្សេងបានទេ លុះត្រាណាតែបទល្មើសត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា បានកើតមានមែន និងមានការផ្តន្ទាទោសសំណងការខូចខាត ឬការសម្តែងនូវវិប្បដិសារី ។

ក៏ប៉ុន្តែជាទូទៅតែងតែមានការលំបាកក្នុងការបែងចែកឲ្យដាច់រវាងជនរងគ្រោះនិងជនដៃដល់ ។ ពីព្រោះនៅក្នុងសង្គ្រាមស៊ីវិលម្នាក់ៗសុទ្ធតែមានកំហុសពីការចូលរួមជាមួយភាគីណាមួយមិនខាននៅពេលផ្សេងៗគ្នា ។ អ៊ីចឹងតើអ្នកណាជាអ្នកញែកឲ្យដាច់ថា អ្នកណាជាជនរងគ្រោះ អ្នកណាជាជនដៃដល់? ដើម្បីឲ្យដឹងការពិត និងអ្វីដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងអតីតកាល គួរតែមានការសុខចិត្តបន្តិចម្នាក់ៗទៅលើបញ្ហាយុត្តិធម៌ ។ នេះគឺជាសំណួរពីរទាក់ទងនឹងតម្លៃទាំងពីរនេះ ។ សំណួរទីមួយៈ ថាតើធ្វើដូចម្តេចទើបបុគ្គលម្នាក់ចេញមុខឆ្លើយនូវការពិតអំពីអំពើអាក្រក់ដែលខ្លួនបានធ្វើកាលពីអតីតកាល ប្រសិនបើគេត្រូវប្រឈមមុខនឹងវិសុទ្ធកម្មនិងការកាត់ទោស? សំណួរទីពីរៈ តើការផ្តន្ទាទោសតាមរយៈប្រព័ន្ធតុលាការព្រហ្មទណ្ឌជាមធ្យោបាយសមស្របសម្រាប់ឈានទៅរកការពិតដែរឬទេ? សម្រាប់ ម៉ាថា មីណូ យល់ថា គ្មានចម្លើយថាត្រូវឬខុសឡើយ ។ ម៉ាថា យល់ថា «ម្នាក់សុំឲ្យមានការពិតនិងយុត្តិធម៌ច្រើនតាមតែអាចធ្វើបាន ។ ឯម្នាក់ទៀតចង់សង្កត់ធ្ងន់ទៅលើការប្រព្រឹត្តិខុសច្បាប់ ជាពិសេសការប្រព្រឹត្តិអំពើដែលមិនប្រពៃគួរឲ្យរន្ធត់» ។

សិក្សាករណីជាក់ស្តែងនៅកម្ពុជា

ប្រហែលថាឧទាហរណ៍ដ៏ច្បាស់នៃភាពតានតឹងរវាងការពិតនិងយុត្តិធម៌អាចរកឃើញនៅកម្ពុជា ដែលរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាព្យាយាមយកការពិតប្រសព្វជាមួយនឹងយុត្តិធម៌ក្នុងខណៈដែលប្រជាជនមួយចំនួន ជាពិសេសថ្នាក់ដឹកនាំសង្គមស៊ីវិលព្យាយាមសុំយុត្តិធម៌ចេញពីផ្លូវច្បាប់ដើម្បីដោះស្រាយការរំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្សពីសំណាក់ខ្មែរក្រហម ។

១) ប្រវត្តិនៃជម្លោះ

ក្រោយពីសាធារណរដ្ឋខ្មែរដឹកនាំដោយលោក លន់ ណុល ដែលគាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិកត្រូវបានផ្តួលរំលំនៅឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្មែរក្រហមបានអនុវត្តនូវនយោបាយកុម្មុយនិស្តនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាដែលជាលទ្ធផលបណ្តាលឲ្យប្រជាជនកម្ពុជាស្លាប់អស់យ៉ាងហោចណាស់១លាន៧សែននាក់ តាមរយៈការសម្លាប់ ជំងឺនិងការអត់អាហារដោយធ្វើពលកម្មហួសកម្លាំង ។

កងទ័ពវៀតណាមបានដេញខ្មែរក្រហមចេញពីអំណាច ហើយបានលើកបន្ទុបលោក ហេង សំរិន និងសម្តេច ហ៊ុន សែន ឲ្យគ្រប់គ្រងប្រទេសនៅថ្ងៃទី៧ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។ ខ្មែរក្រហមបានដកថយដល់ជាយដែនថៃ ។ ការគាំទ្រជាអន្តរជាតិទៅលើភាគីម្ខាងៗបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីការបែងចែកមនោគមវិជ្ជានៅសម័យសង្គ្រាមត្រជាក់ ។ រដ្ឋាភិបាលភ្នំពេញត្រូវបានគាំទ្រដោយសហភាពសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមសូវៀត ចំណែកឯរដ្ឋាភិបាលចម្រុះត្រីភាគីដែលរួមមានក្រុមខ្មែរក្រហម រណសិរ្សរួបរួមជាតិ ដើម្បីឯករាជ្យនិងរណសិរ្សរំដោះប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរដែលដឹកនាំសម្តេចសីហនុ និងលោក សឺន សាន បានទទួលការគាំទ្រពីសហរដ្ឋអាមេរិកចិន និងប្រជាជាតិអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ។ រដ្ឋាភិបាលចម្រុះគ្រប់គ្រងទឹកដី

ព្រះសង្ឃនិងប្រជាជនកំពុងធ្វើពិធីបង្សុកូលឧទ្ទិសជូនជនរងគ្រោះដែលបានស្លាប់ក្នុងរបបខ្មែរក្រហម

កម្ពុជាពី១០ទៅ២០ភាគរយ ។ រដ្ឋាភិបាលចម្រុះបានរួមកម្លាំងគ្នាធ្វើប្រតិបត្តិការពីប្រទេសថៃនិងភាគពាយ័ព្យនៃប្រទេសកម្ពុជាប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។ នៅឆ្នាំ១៩៨៩ រដ្ឋាភិបាលភ្នំពេញដែលមានសម្តេច ហ៊ុន សែន ជានាយករដ្ឋមន្ត្រី បានបោះបង់ចោលនូវលទ្ធិកុម្មុយនិស្ត ហើយបានផ្លាស់ប្តូរឈ្មោះប្រទេសទៅជា "រដ្ឋកម្ពុជា" ចំណែកឯកងទ័ពវៀតណាមវិញក៏បានដកពីប្រទេសកម្ពុជាទាំងស្រុងដែរ ។ ការចរចាសន្តិភាពដែលរ៉ាប់រងដោយអង្គការសហប្រជាជាតិបាននាំដល់កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីសនៅខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩១ ហើយបន្ទាប់មកមានការបោះឆ្នោតជាតិនៅខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩៣ ក្រោមការត្រួតពិនិត្យមើលពីសំណាក់អាជ្ញាធរបណ្តោះអាសន្ននៃអង្គការសហប្រជាជាតិនៅប្រទេសកម្ពុជា(ហៅកាត់ថា អ៊ុនតាក់) ។

អង្គការសហប្រជាជាតិបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់នៅក្នុងការកសាងសន្តិភាពលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ និងសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា ប៉ុន្តែបញ្ហាយុត្តិធម៌និងការផ្សះផ្សាត្រូវបរាជ័យទាំងស្រុងនៅដំណាក់ចុងក្រោយនៃកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាព ។ កិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពមិនបានរារាំងខ្មែរក្រហមមិនឲ្យចូលរួមនៅក្នុងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ១៩៩៣ឡើយ ហើយក៏មិនបានបង្ការមិនឲ្យមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលបានចូលរួមនៅក្នុងការសម្លាប់មនុស្សមិនឲ្យកាន់មុខដំណែងនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានាពេលអនាគតដែរ ។ នៅឆ្នាំ១៩៩៦ អតីតមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមធំៗបានចុះចូលជាមួយនឹងរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានិងកងយោធពលខេមរភូមិន្ទជាបន្តបន្ទាប់ ។ ដើម្បីប្រយោជន៍នៃការផ្សះផ្សាជាតិ រដ្ឋាភិបាលបានទទួលយកអតីតខ្មែរក្រហម ហើយបានសន្យាថានឹងផ្តល់នូវការលើកលែងទោស ។

(២) ដំណើរការសន្តិភាពនៅកម្ពុជា

ក្រោយពីរបបខ្មែរក្រហមដួលរលំ គ្មានដំណើរការជាផ្លូវការនិងសាធារណៈដើម្បីទទួលស្គាល់ ការសុំអភ័យទោស ឬរកយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់ឡើយ ។ ការកាត់ទោសប្រហារជីវិតដោយកំបាំងមុខនូវមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ប៉ុល ពត, អៀង សារី ពីសំណាក់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជានៅឆ្នាំ១៩៧៩ មិនត្រូវបានទទួល

យកជាអន្តរជាតិឡើយ ដោយសារការជំទាស់ទាទាថា មិនមានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់និងភាពឯកោខាងការទូតនៃរបបសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ។ កាលពីពេលនោះខ្មែរក្រហមនៅតែជាគ្រោះគំរាមកំហែងដល់សន្តិសុខជាតិរហូតដល់ថ្ងៃដែលគេមកចុះចូលនិងទទួលបាននូវការលើកលែងទោស ។

នយោបាយផ្សះផ្សាជាតិរបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានបញ្ឈប់សង្គ្រាមស៊ីវិល ហើយនាំមកនូវសន្តិភាពនិងផ្តល់ឱកាសល្អសម្រាប់គ្រួសារកម្ពុជាឲ្យរួមរស់ជាមួយគ្នាទៀត ។ នេះគឺជាសមាហរណកម្មផ្នែកនយោបាយមិនមែនសមាហរណកម្មផ្នែកសង្គមទេ ។ នៅពេលដែលអតីតកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមចូលមករួមរស់នៅក្នុងសង្គមជាតិនិងសង្គមគ្រួសារវិញ គេមិនត្រឹមតែបានជួបឪពុកម្តាយនិងបងប្អូនសាច់ញាតិប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងបានជួបជាមួយអ្នកដែលបានរស់រានមានជីវិតចាកផុតពីរបបខ្មែរក្រហមទៀតផង ដែលកូនចៅនិងឪពុកម្តាយរបស់ជនរងគ្រោះខ្លះនៅតែបាត់ខ្លួន ខ្លះមិនដែលឃើញស្រមោលជារៀងរហូតមក ។ នៅក្នុងស្ថានភាពបែបនេះពិតជាការច្បាស់ណាស់ថាភាពតានតឹងរវាងយុត្តិធម៌និងការពិត គឺជាដំណើរការផ្សះផ្សាដែលមិនអាចចៀសវាងបាន ។

តើធ្វើយ៉ាងដូចម្តេចទើបឲ្យប្រជាជនកម្ពុជាចាកផុតពីភាពប៉ះទង្គិចផ្លូវចិត្តបាន? តើដំណើរការផ្សះផ្សាត្រូវសម្រេចបានដោយរបៀបណាដែលល្អបំផុតនោះ បើឧក្រិដ្ឋកម្មមានលក្ខណៈឃោរឃៅហើយពិបាកនឹងឲ្យអ្នករស់រានមានជីវិតលើកលែងទោសឲ្យនោះ? តើយើងនឹងត្រូវដោះស្រាយយ៉ាងដូចម្តេចចំពោះកំហុសដែលបានកើតឡើង ហើយធ្វើយ៉ាងដូចម្តេចទើបសម្រេចបាននូវយុត្តិធម៌និងជំរុញឲ្យមានសន្តិភាពផងនោះ? ដំណើរការផ្សះផ្សានៅប្រទេសកម្ពុជាពិតជាស្មុគស្មាញណាស់ ។ នៅក្នុងខណៈដែលខ្ញុំកំពុងសរសេរអត្ថបទនេះ យន្តការសន្តិភាពដើម្បីស្វែងរកការពិតនិងយុត្តិធម៌កំពុងតែត្រូវបានពិភាក្សាវែកញែកយ៉ាងក្តៅគគុកដោយសង្គមកម្ពុជានិងអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវជាន់ខ្ពស់នៅទូទាំងពិភពលោក ។ វិធីដោះស្រាយនីមួយៗសុទ្ធតែបង្កើតនូវភាពតានតឹង ។

៣) ភាពតានតឹងរវាង ការពិត សន្តិភាព និង យុត្តិធម៌

មានទស្សនៈពីរផ្សេងគ្នាទាក់ទងនឹងការផ្សះផ្សាប្រកបដោយនិរន្តរភាពនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ទស្សនៈទីមួយគឺចង់ឲ្យមានគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតដែលជារបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានិងមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលនៅរស់ ។ និយាយឲ្យកាន់តែច្បាស់ថែមទៀតនោះគឺគណៈកម្មការនេះ ជារបស់នាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ដែលបានស្នើគំនិតនេះឡើងនៅឆ្នាំ១៩៩៦ ។ លោកក៏បានបញ្ជូនគណៈប្រតិភូកម្ពុជាទៅរៀនសូត្រយកបទពិសោធន៍ថែមទៀតសម្រាប់គណៈកម្មការរបស់ខ្លួនកាលពីពេលថ្មីៗនេះ ។ លោកបានហៅវិធីបង្កើតគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតថាជាវិធី "ឈ្នះ-ឈ្នះ" ។ សម្តេច ហ៊ុន សែន គូសបញ្ជាក់ថា សន្តិភាពគឺជាបញ្ហាដ៏សំខាន់បំផុតទោះជាដំណោះស្រាយអ្វីក៏មិនត្រូវធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់សន្តិភាពនិងស្ថិរភាពបានដែរ ។

យោងតាមទស្សនៈរបស់សម្តេច ហ៊ុន សែន កម្ពុជាគឺជារដ្ឋមួយដែលទើបតែបានងើបផុតពីការបែកបាក់ និងជាសង្គមមួយដែលហែកហួរដោយសង្គ្រាម ដូច្នេះសន្តិភាពនិងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រគឺជាកិច្ចការអាទិភាព ។ ការបែងចែកច្បាស់លាស់រវាងមានកំហុសនិងគ្មានកំហុស ជនដៃដល់និងជនរងគ្រោះនៃរបបខ្មែរក្រហមគឺមិនសមស្របទេ ហើយវាមិនផ្តល់នូវផលប្រយោជន៍ណាមួយទាល់តែសោះសម្រាប់អតីតកាល បច្ចុប្បន្នកាលនិងអនាគតកាល ។ ទន្ទឹមគ្នានេះ សម្តេច ហ៊ុន សែន ជឿជាក់ថាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម ជាពិសេសអតីតមេដឹកនាំលេខ២ ប្អៀង សារី នឹងបំផ្លាញដល់សន្តិភាពដែលកំពុងមានសព្វថ្ងៃ និងប៉ះពាល់ដល់សង្គមសព្វថ្ងៃដែលងាយនឹងប្រេះស្រាំនៅឡើយ ។ សម្តេចមានប្រសាសន៍ថា "កាត់ទោស អៀង សារី (ខ្មែរក្រហម) នឹងបង្កជាបញ្ហាដល់កម្ពុជា" ។ គឺដោយសារបញ្ហានេះហើយបានជាសម្តេច ហ៊ុន សែន មិនអនុវត្តការដាក់ឲ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះមុខច្បាប់ដោយគំហុកយកតែមែនទែននោះ ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដែលនៅរស់ដូចជា ខៀវ សំផន និង នួន ជា ដែលរស់នៅក្បែរទល់ដែនថៃ ក៏គាំទ្រដល់គំនិតបង្កើតគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតដែរ ។ ខៀវ សំផន សន្យាថា ខ្លួនរួមជាមួយនឹងមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដទៃទៀតនឹងរីករាយក្នុងការផ្តល់ជាកសិណទៅលើការសម្លាប់ដែលកើតឡើងនៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥-៧៩ ប្រសិនបើគណៈកម្មការ

ស្វែងរកការពិតរបៀបប្រទេសអាហ្វ្រិកខាងត្បូងត្រូវបានបង្កើតឡើង ។ ខៀវ សំផន បន្ថែមទៀតថា «ហើយក៏គ្មានការសងសឹកតទៅទៀតដែរ» ។

ប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់មិនមែនសុទ្ធតែពេញចិត្តនិងយល់ស្របជាមួយសម្តេច ហ៊ុន សែន និងនយោបាយផ្សះផ្សាជាតិរបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងគំនិតចង់បង្កើតគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតដើម្បីដោះស្រាយអំពើឃោរឃៅដែលប្រព្រឹត្តដោយខ្មែរក្រហមនោះទេ ។ អ្នកដែលជំទាស់ភាគច្រើនជាអ្នកប្រជាធិបតេយ្យ អ្នកដឹកនាំសង្គមស៊ីវិល ជាពិសេសលោក ឆាំង យុ នាយកមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ដែលបានចងក្រងនិងថែរក្សាប្រវត្តិសាស្ត្រនៃរបបខ្មែរក្រហមដើម្បី «ការចងចាំនិងយុត្តិធម៌» ហើយដែលបានធានាថាមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាមានឯកសារគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់តុលាការដែលនឹងត្រូវបង្កើតឡើងខាងមុខ ដែលឯកសារទាំងនេះទាក់ទងនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិប្រព្រឹត្តឡើងដោយរបបខ្មែរក្រហម ។ បុគ្គលិកដែលធ្វើការនៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាកំពុងតែសុំឲ្យមានយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់ក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាអំពើឃោរឃៅរបស់ខ្មែរក្រហម ។ និយាយឲ្យកាន់តែប្រត្យក្សជាងនេះទៅទៀត អ្នកទាំងអស់ចង់ឲ្យមានយុត្តិធម៌នៅលើការពិតនិងសន្តិភាព ។ បុគ្គលិកទាំងនេះចង់ឃើញការបង្កើតនូវនីតិរដ្ឋនិងការបញ្ចប់នូវវប្បធម៌និទណ្ឌភាព ព្រោះថានីតិរដ្ឋនិងការបញ្ចប់នូវវប្បធម៌និទណ្ឌភាពគឺជាមូលដ្ឋានសំខាន់សម្រាប់យុត្តិធម៌ ។ កាលណាមានយុត្តិធម៌ហើយសន្តិភាពនឹងមានជាមិនខាន ។

ក្រុមការងារនៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាជឿថា សង្គមសុខសាន្ត គឺសង្គមដែលមានយុត្តិធម៌ ។ សន្តិភាពពិតជាមិនអាចមាននៅកម្ពុជាទេប្រសិនបើយុត្តិធម៌ពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រព្រឹត្តដោយខ្មែរក្រហមនិងវប្បធម៌និទណ្ឌភាពមិនត្រូវបានកម្ចាត់ចោលនោះ ។ ប្រជាជនកម្ពុជានៅតែព្រួយបារម្ភក្នុងចិត្ត ពីព្រោះរាល់ថ្ងៃគាត់ឃើញអ្នកដែលប្រព្រឹត្តអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ធ្វើដំណើរដោយសេរីនៅក្បែរៗខ្លួនរបស់គាត់ ។ ដូច្នេះតុលាការកម្ពុជាត្រូវតែនាំជនដៃដល់ទាំងអស់មកកាត់ទោស ។ លោក ឆាំង យុ បានមានប្រសាសន៍ថា រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានផ្តួលរំលំរបបប្រល័យពូជសាសន៍នៅក្នុងដោយសង្គ្រាមមិនមែនផ្តួលរំលំដោយច្បាប់ទេ ។ លោកជឿថា ប្រសិនបើគ្មាននីតិរដ្ឋប្រទេសកម្ពុជាមិនអាចរីកចម្រើនទៅមុខទេ ។ លោកមានប្រសាសន៍ថា «ដើម្បីឲ្យមានសន្តិភាព ដើម្បីឲ្យមានការបង្រួបបង្រួមផ្សះផ្សាជាតិ ការអភិវឌ្ឍន៍ និងស្ថិរភាពពិតប្រាកដ កម្ពុជាត្រូវតែប្រឈមមុខនឹងការពិតនិងរកយុត្តិធម៌...មានតែពេលនោះទេទើបកម្ពុជាលែងវិលវល់នឹងអតីតកាលនិងចាប់ផ្តើមកសាងអនាគតថ្មីមួយ...» ។

លោក ឆាំង យុ ពន្យល់ថាគំនិតគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតគឺជាដំណើរការដោះស្រាយទំនាស់ដែលផ្តោតសំខាន់ទៅលើដំណោះស្រាយសម្រាប់រយៈពេលខ្លី ដោះស្រាយព្រឹត្តិការណ៍ដែលមានគ្រោះថ្នាក់ដែលនាំឲ្យមានជម្លោះ ។ សំខាន់ជាងនេះទៅទៀត គណៈកម្មការនេះរិះរកការបញ្ចប់ជម្លោះតាមរយៈវិធីដែលឆាប់និងងាយស្រួល ។ ក៏ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយលោក ឆាំង យុ មានប្រសាសន៍ថា «វិធីដោះស្រាយតាមរយៈគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតមិនមានលក្ខណៈសមស្របសម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជាទេ ។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមដូចជា អៀង សារី, ខៀវ សំផន, នួន ជា និង អៀង ធីរិទ្ធ មិនមានលក្ខណៈសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ទទួលយកនូវការប្រណីទោសពីគណៈកម្មការស្វែងរកការពិតទេ» ។

មកទល់សព្វថ្ងៃនេះមិនទាន់មានការសិក្សាបែបវិទ្យាសាស្ត្រដែលបញ្ជាក់ឲ្យច្បាស់ថា វិធីណាមួយដែលប្រជាជនកម្ពុជាចង់បានជាងគេនោះទេ មានតែអត្ថបទមួយចំនួនដែលសរសេរដោយអ្នកដឹកនាំសង្គមស៊ីវិលតាមរយៈកាសែតដើម្បីសម្តែងនូវទស្សនៈការយល់ឃើញរបស់ខ្លួន ឬតាមរយៈការពិភាក្សាជាក្រុមតូចៗទៅលើបញ្ហាបង្កើតតុលាការកាត់ទោសមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមប៉ុណ្ណោះ ។ នៅពេលខ្ញុំបម្រើការជាអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវនៅមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ខ្ញុំបានសម្ភាសមនុស្សរាប់រយនាក់អំពីបញ្ហាបង្រួបបង្រួមនិងផ្សះផ្សាជាតិ ។ មុនពេលខ្ញុំចាកចេញពីប្រទេសកម្ពុជាមកសិក្សានៅទីនេះ(សាកលវិទ្យាល័យខាវ័រទ្រី ចក្រភពអង់គ្លេស) ខ្ញុំបានចំណាយពេលពីរខែធ្វើការជាមួយអ្នកស្រុកអ្នកភូមិ៦០០នាក់នៅទូទាំងប្រទេសស្តីអំពីបញ្ហានេះម្តងទៀត ។

លទ្ធផលនៃការសិក្សាបង្ហាញថា វិធីដោះស្រាយតាមរយៈ

សន្តិភាពនិងតាមរយៈយុត្តិធម៌សុទ្ធតែជាដំណោះស្រាយសមហេតុសមផល និងមានលក្ខណៈជាក់ស្តែងនៅក្នុងការបង្រួបបង្រួមផ្សះផ្សាជាតិនៅកម្ពុជា ។ ទស្សនៈដែលអាចទទួលយកនូវផ្លូវកណ្តាលគឺជាវិធីល្អបំផុត ។ ទស្សនៈកណ្តាលនេះសុំឲ្យមានយុត្តិធម៌ ប៉ុន្តែយុត្តិធម៌ក្នុងកម្រិតមួយដែលជាផ្លូវនឹងសន្តិភាព ការទទួលស្គាល់ និងការពិត ។ និយាយឲ្យចំជាងនេះមានន័យថា ទស្សនៈកណ្តាលនេះ គឺប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងទស្សនៈរកយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់ និងការពិត ។ ទស្សនៈនេះមានលក្ខណៈប្រហាក់ប្រហែលគ្នាទៅនឹងទស្សនៈរកយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់នៅត្រង់ថា មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមនឹងត្រូវតែប្រឈមមុខនឹងការជម្រះក្តីនៅចំពោះមុខតុលាការ ។ ចំណែកឯទស្សនៈដែលខុសពីទស្សនៈរកយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់គឺត្រង់ថា តុលាការនឹងមិនវិនិច្ឆ័យទោសកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមទាំងអស់នោះទេ ។ ទន្ទឹមគ្នានេះដែរ ទស្សនៈទទួលយកផ្លូវកណ្តាលគឺប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងគណៈកម្មាធិការស្វែងរកការពិតនៅត្រង់ថា កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមថ្នាក់ក្រោមមកឆ្លើយសារភាពអំពីកំហុសរបស់ខ្លួន រួចហើយសុំការប្រណីទោស ។ ប៉ុន្តែ ការឆ្លើយសារភាពនិងការប្រណីទោសមិនមែនសម្រាប់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមធំៗនោះទេ ។

អ្នកគាំទ្រទស្សនៈបែបនេះភាគច្រើនគឺជាអ្នកដែលមានវាសនារស់រានមានជីវិតពីរបបខ្មែរក្រហមដែលរស់នៅតាមជនបទ និងបាត់បង់សមាជិកគ្រួសារព្រមទាំងបាត់កូនដែលបានចូលបម្រើក្នុងជួរបដិវត្តន៍របស់ខ្មែរក្រហម ។ បងប្អូនអ៊ឹពូមីងទាំងនោះជាពុទ្ធសាសនិកដែលជឿលើ «កម្មនិងផល» ហើយគាត់គាំទ្រទស្សនៈផ្លូវកណ្តាលរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធក្នុងការដោះស្រាយទំនាស់ ។

ព្រះសុមេធាធិបតី ទេព វង្ស សម្តេចព្រះសង្ឃរាជគណៈមហានិកាយនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមានសង្ឃដីកាពន្យល់ថា ការជ្រើសរើសផ្លូវកណ្តាលគឺជាការលើកទឹកចិត្តឲ្យបញ្ឈប់ការចងពៀរមិនចេះចប់មិនចេះហើយ ។ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជបានលើកជាឧទាហរណ៍ថា ការវិនិច្ឆ័យត្រូវតែធ្វើឡើងដោយមានយុត្តិធម៌ផង ។ «មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមគួរតែត្រូវផ្តន្ទាទោសទៅតាមកំហុសដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្ត ។ ប៉ុន្តែមិនត្រូវបំភិតបំភ័យអ្នកដទៃទៀត ឬបង្ខំជនស្លូតត្រង់ឲ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍នោះទេ» ។ ព្រះភិក្ខុ យស ហ៊ុត ខេមចារោសុំឲ្យមានការ «និរទោស»សម្រាប់ជាការផ្តន្ទាទោសមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ។ ព្រះភិក្ខុមានសង្ឃដីកាបញ្ជាក់ថា «យើងមើលរឿងព្រះវេស្សន្តរ ត្រូវប្រជារាស្ត្រនិរទេសឲ្យទៅរស់នៅក្នុងព្រៃ ដោយសារព្រះអង្គបានដាក់ទានដំរីនាគជេន្ទ្រទៅឲ្យនគរដទៃ គឺព្រះអង្គធ្វើជុយនឹងឆន្ទៈរបស់រាស្ត្រ ប៉ុន្តែមួយរយៈក្រោយព្រះអង្គត្រូវបានយាងឲ្យត្រឡប់មកវិញ ។ ដូច្នេះការសងសឹកអត់មានចំណេញទេ ។ សំខាន់យើងចង់ដឹងការពិតចង់ឲ្យមានការទទួលខុសត្រូវដើម្បីជាមេរៀនដល់អ្នកដទៃកុំធ្វើដូច្នោះទៀត» ។

ទស្សនៈអំពីផ្លូវកណ្តាលគឺ វាទូទៅទៅហើយសម្រាប់អ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាពិសេសប្រជាជនកម្ពុជាតែម្តង ។ តាមន័យច្បាប់ទស្សនៈផ្លូវកណ្តាល វេនឌី ឡេមប៊ិន បានឲ្យយោបល់ថា «យុត្តិធម៌គ្រាន់តែជានិមិត្តរូប»ប៉ុណ្ណោះ ។ នៅក្នុងសំណេររបស់ វេនឌី ដែលមានចំណងជើងថា «យុត្តិធម៌និងការបង្រួបបង្រួមផ្សះផ្សាជាតិៈ ការកសាងសន្តិភាពក្រោយពេលមានជម្លោះនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានិងរ៉្វាន់ដា» អ្នកស្រីបានពន្យល់ថា យុត្តិធម៌គ្រាន់តែនិមិត្តរូបដែលមានការខុសប្លែកពី «យុត្តិធម៌ពិតប្រាកដ ឬយុត្តិធម៌សង្គម» អាចសម្រេចទៅបានលុះត្រាណាតែជនរងគ្រោះដឹងថាអ្នកណាបានធ្វើអ្វីខ្លះមកលើអ្នកដែលខ្លួនស្រលាញ់ ។ ជាមួយគ្នានេះដែរ សហគមន៍និងជនដែលដល់ទទួលស្គាល់ភាពអយុត្តិធម៌ដែលខ្លួនបានឆ្លងកាត់ ចំណែកឯជនដែលដល់សម្តែងការសោកស្តាយចំពោះកំហុសដែលខ្លួនបានធ្វើ ទោះជាគ្មាន «យុត្តិធម៌ពិតប្រាកដ ឬយុត្តិធម៌តាមបែបសំណងការខាតបង់» ក៏ដោយ ។

ដើម្បីឈានទៅសម្រេចបាននូវយុត្តិធម៌គ្រាន់តែជានិមិត្តរូប កម្ពុជាត្រូវតែវិនិច្ឆ័យទោសមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនិងជនទាំងឡាយដែលទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងអំឡុងថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ថ្ងៃទី៦ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ។ ការកាត់ទោសមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមមិនត្រឹមតែជាព្រានង់វាយសំពងយ៉ាងដំណំទៅលើនិរទណ្ឌភាពប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែវាថែមទាំងជាការចាប់ផ្តើមដ៏ប្រពៃក្នុងការកសាងនីតិរដ្ឋនៅកម្ពុជាផង ។ ការជំនុំជម្រះក្តីនឹងផ្តល់នូវការធូរស្បើយក្នុងអារម្មណ៍ចំពោះជនរងគ្រោះ

ខ្មែរក្រហមមួយចំនួនធំ ហើយលាតត្រដាងពត៌មានជាច្រើនឲ្យសាធារណជនដឹងអំពីការប្រល័យពូជសាសន៍ជាពត៌មានដែលប្រជាជនមិនបានដឹងពីមុនមក ។ ការទទួលបានផ្សេងៗទៀតដែលអាចជាលទ្ធផលចេញពីតុលាការនេះអាចជាការធូរស្បើយខាងផ្លូវចិត្តសាស្ត្រចំពោះអ្នកដែលកំពុងតែរងការឈឺចាប់អំពីការប្រល័យពូជសាសន៍ ។ ប្រការនេះនឹងក្លាយទៅជាករណីដែលថាការពិតអាចធ្វើឲ្យជនរងគ្រោះមានសេរីភាពផុតទុក្ខកង្វល់ ហើយចាប់ផ្តើមកសាងជីវិតនៅក្នុងសហគមន៍ដ៏សុខដុមរមនា ។

ក្រោយពីតុលាការរកឃើញថាមានកំហុស ឧក្រិដ្ឋជនត្រូវតែសុំការអភ័យទោស ហើយប្រជាជនត្រូវតែអត់ឱនឲ្យតាមរយៈការមិនយកទៅដាក់ពន្ធនាគារ ប៉ុន្តែត្រឹមតែដាក់ឃុំនៅក្នុងផ្ទះ ។ ការសុំខមាទោសជាសាធារណៈនឹងធ្វើឲ្យមានការទទួលយកផលនៃការរំលោភនានា ហើយធ្វើឲ្យជនរងគ្រោះមានឱកាសមានសេរីភាពដើរទៅមុខក្នុងន័យថា ភាពអយុត្តិធម៌ដែលកើតឡើងចំពោះខ្លួនត្រូវបានទទួលស្គាល់ហើយ ចំណែកឯកូនចៅ ឬឪពុកម្តាយរបស់ជនរងគ្រោះដែលបានបាត់បង់ទៅត្រូវបានទទួលស្គាល់និងយកមកឲ្យពិចារណា ។ គួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍ជាងនេះទៅទៀត ការទទួលស្គាល់នេះនឹងធ្វើឲ្យអ្នកស្រុក អ្នកភូមិ អភ័យទោសឲ្យកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោមនិងរួមរស់ជាមួយគ្នានៅក្នុងមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន ។

តាមវិធីនេះយុត្តិធម៌ដែលគ្រាន់តែជានិមិត្តរូបបង្កើតបានជាកន្លែងមួយផ្តល់នូវយុត្តិធម៌ ប្រសព្វគ្នាជាមួយនឹងសន្តិភាព ហើយពេលវេលាសុំខមាទោសប្រសព្វគ្នាជាមួយការប្រោសប្រណីតាមរយៈការយល់ព្រមនឹងគ្នាទៅលើភាពយុត្តិធម៌ក្នុងកម្រិតណាមួយដើម្បីបម្រើផលប្រយោជន៍ សន្តិភាព និងសន្តិសុខ ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ដើម្បីសម្រេចលទ្ធផលល្អបំផុត ការជ្រើសរើសយកយន្តការផ្សះផ្សានៅកម្ពុជាត្រូវតែផ្អែកទៅលើតម្រូវការចាំបាច់របស់អ្នកដែលមានវាសនារស់រានមានជីវិតចាកផុតពីរបបខ្មែរក្រហម និងទស្សនៈវិស័យទៅលើអនាគតរបស់កម្ពុជាជាជាងផ្អែកលើកាលានុវត្តន៍ និងអាទិភាពនយោបាយ ។ មានអ្នកខ្លះចង់បានយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់ អ្នកខ្លះទៀតចង់បានដំណើរសុំខមាទោសជាសាធារណៈនិងការប្រណីទោស ចំណែកឯអ្នកផ្សេងទៀតចង់បានការដាក់ទណ្ឌកម្ម ឬការកាត់ទោស ។ ដូច្នេះ ការផ្សះផ្សាចាំបាច់ត្រូវតែពិចារណាទៅលើភាពចាំបាច់ទាំងអស់នេះដូចដែល អ្នកស្រី វេនឌី លើកឡើងថា “ដំណើរការផ្សះផ្សាដែលមានន័យទូលំទូលាយចាំបាច់ត្រូវគិតគូរពិចារណាទៅលើភាពចាំបាច់ទាំងនេះ” ។ ខ្ញុំពិតជាគាំទ្រដល់ដំណើរការផ្សះផ្សាដែលយកកត្តាទាំងអស់នេះចេញពីភាគីទាំងអស់ទៅគិតពិចារណា ពីព្រោះដំណើរការផ្សះផ្សាមិនត្រឹមតែមានគោលបំណងធ្វើឲ្យភាគីទាំងអស់នៅក្នុងជម្លោះយល់ស្របគ្នា និងចូលរួមយ៉ាងសកម្មនៅក្នុងដំណើរការស្វែងរកដំណោះស្រាយប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែគឺសំដៅកសាងទំនាក់ទំនងថ្មីក្រោយពីមានជម្លោះថែមទៀត ។

ទាំងយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់ ទាំងសន្តិភាព គឺមិនមែនជាដំណោះស្រាយដ៏ល្អសម្រាប់អនាគតនៃការផ្សះផ្សានៅកម្ពុជាទេ ។ ចាំបាច់ត្រូវធ្វើឲ្យស៊ីគ្នារវាងយុត្តិធម៌តាមផ្លូវច្បាប់និងសន្តិភាព ។ ដូចដែលការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់ខ្ញុំបានបង្ហាញស្រាប់ មានតែយុត្តិធម៌ជានិមិត្តរូបទេ ទើបអាចសម្រេចទៅបាន ។ ប្រសិនបើដើម្បីផលប្រយោជន៍សង្គមកម្ពុជានិងប្រជាជនកម្ពុជា ដូច្នេះសំឡេងរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាត្រូវតែស្តាប់ឮនិងយកទៅពិចារណា ។ និយាយម្យ៉ាងទៀត ដំណោះស្រាយតាមយុត្តិធម៌គ្រាន់តែជានិមិត្តរូបត្រូវតែបានពិចារណានៅក្នុងដំណើរការផ្សះផ្សានៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ពីព្រោះប្រការនេះនឹងធ្វើឲ្យភាគីទាំងអស់មានឆន្ទៈចង់ចូលមកធ្វើការជាមួយគ្នា ។ ក្រៅពីនោះ យុត្តិធម៌មិនត្រឹមតែជានិមិត្តរូបដែលធ្វើឲ្យអ្នកនៅរស់ចាកផុតពីរបបខ្មែរក្រហម(ទាំងជនរងគ្រោះនិងជនដៃដល់) មានភាពសម្បូណ៌សប្បាយរស់នៅក្នុងភូមិជាមួយគ្នាយ៉ាងសុខសាន្តប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងពង្រឹងបន្ថែមនូវទស្សនាទានរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាទៀតផង ។ វិធីនេះនឹងធ្វើឲ្យព្រះពុទ្ធទ្រង់រីករាយ ក្នុងន័យថាគំរូរបស់ព្រះអង្គត្រូវបានយកមកអនុវត្តដើម្បីជួយឲ្យពុទ្ធបរិស័ទចាកផុតពីការមួហ្មង អំពើហិង្សា និងការសម្លាប់ ដើម្បីឈានទៅរួមរស់នៅក្នុងសុខសន្តិភាព និងភាពសុខដុមរមនា ។

អៀ ម៉េងទ្រី